

Leppävaaran kotirintama

Leppävaaran kansalaismuistipiiri 21.11.2019

YH: Leppävaaran miehet
Kankaanpäässä marssimassa rintamalle 1939

Suomen Kuvalehti 1938

YLIOPPILAIEN JÄTTILÄISMÄINEN ROMUVARASTO LEPPÄVAARASSA

Puoli kilometriä romurautaa — paino noin 6 milj. kiloa! 15 600 hevosen kengät, lähes 5 000 sähkömittaria, kymmeniä autoja, satojatuhansia rautaisia, kuparisia, tinaisia ja peltisiä taloustavaroita — siinä muutamia mahtavia lukuja Akateemisen Ilmasuojeluyhdistyksen Leppävaaran romuvarastoilta. Joka päivä saapuu «Romuvaaraksi» ristityn Leppävaaran säilytys- ja lajittelupaikalle 15—20 vaunulastillista romua maan eri puolilta ja joka päivä lähtee 5—7 vaunulastillista lajiteltua rautaromua rautatehtaisiin. Akateemisen Ilmasuojeluyhdistyksen romukeräyksestä, joka aloitettiin viime keuhkautalvella, on jo paisunut miljoonayritys, sillä yksinpä Leppävaaran puolen kilometrin pituiset rautaromuvallit arvioidaan raharvoltaan noin 3 milj. markan arvoiseksi.

Nyt työskentelee lajittelu-, lastaus- ja purkaustöissä kaikkiaan 60 miestä — joukossa useita ylioppilaita. Työpalkat nousevat viikossa yhteensä

20—30 000 markkaan ja töitä käydään kahdessa vuorossa. Tällä jättiläismäisellä «romuliikkeellä» on alueella oma toimisto, omat ruokalat ja kahvilat, oma keittiöhenkilökunta jne. — Ja kun on nimenomaan kysymys ylioppilaita ja heidän nuorekkaan suurpiirteisistä puuhistaan, ei niistä tietenkään välttämätön huumori puutu. Ruokalan ovenpielessä on romukasaista ongittu asianmukainen kilpi — tosin hieman ruostunut, ja keittiön ovella on kilpi, joka julistaa: «Päärillääkäri.» Alla on tarkalleen määrätty vastaanottoajat. Sen vussin, julkisessa sanassa vaikeasti tulkittavan laitoksen ovesta taas komeilee vanha emaljitaulu, johon on siistiä tekstattua sana: «Merimiehille.» Hammasklinikan vanha mainostaulu odottaa edelleen sopivaa paikkaa — sitä lienee ajateltu «Romuvaaran» johtajan vakkahuoneen seinälle.

Mutta teille tulee tietysti paljon käyttökelpoista tavaraa — mihin se joutuu, tiedusteli edustajamme Akateemisen Ilmasuojeluyhdistyksen sihteeriltä, ylioppilas *Kalervo Elomaa*lla — koko tämän valtavan romukeräyksen «sisältä».

Käyttökelpoiset tavarat lajitellaan eri paikkaan sopivan myyntiä varten, vastasi puhuteitu. Tuossa näette esim. lähes 5 000 kpl. sähkömittareita, jotka olemme saaneet Viipurin sähkölaitokselta. Jokainen mittari on täysin kunnossa, ja olemme jo neuvotelleet niiden myynnistä Viroon. Meillä on täällä vielä satoja metrejä aivan uutta kaapelia, tuhansia säästölaatikoita, joita ei ole edes purettu alkuperäisistä pakkauksistakaan, satoja revolvereita — ne eivät tosin ole uusia — kiväärejä ja kaikenlaisia muita aseita ym. ym. loppuma tomiin. Suurin osa on tietysti täysin romua, mutta 6 milj. kiloonhan sopii tässä tapauksessa paljon käyttökelpoistakin. Esim. polkupyöriä olemme kunnostaneet useita kymmeniä ja myyneet sitten sopivaan hintaan.

No niin — romua saapuu ja sitä lähtee. Oikealla ajalla ja oikealla tavalla suunniteltu aloite on tenmannut koko Kansan mukaansa. Ja kun sitten muutaman vuoden kuluttua näemme valkeiden teräslintujen kaartelevan laivaalla, tunnemme varmaankin jokainen ne omaksemme.

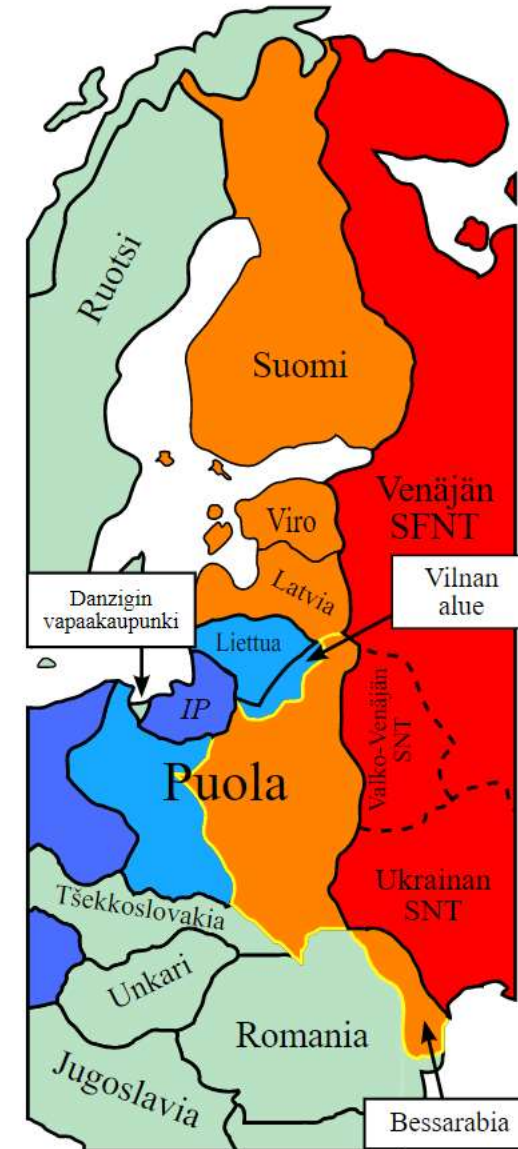
Kar.

Video Akateeminen romukasa:
<https://elavamuisti.fi/aikajana/akateeminen-romukasa>

Ensimmäisen maailmansodan perintö

- Saksa ja Neuvostoliitto (SNTL) menettivät suurvalta-asemansa I maailmansodassa
- Molemmat diktatuurit hakivat revanssia 1930-luvulla
  - Saksa valtasi Itävallan ja Tšekkoslovakian 1938-39
  - SNTL haki Leningradille suojavyöhykettä ja tukikohtaa Suomenlahden suulle
- Molotov-Ribbentrop -sopimus 23.8.1939
  - Hitlerin Saksan ja Stalinin SNTL:n hyökkäämättömyyssopimus ja salainen lisäpöytäkirja:
    - SNTL:lle Viro, Latvia, Itä-Puola ja Suomi
    - Saksalle Liettua ja Länsi-Puola

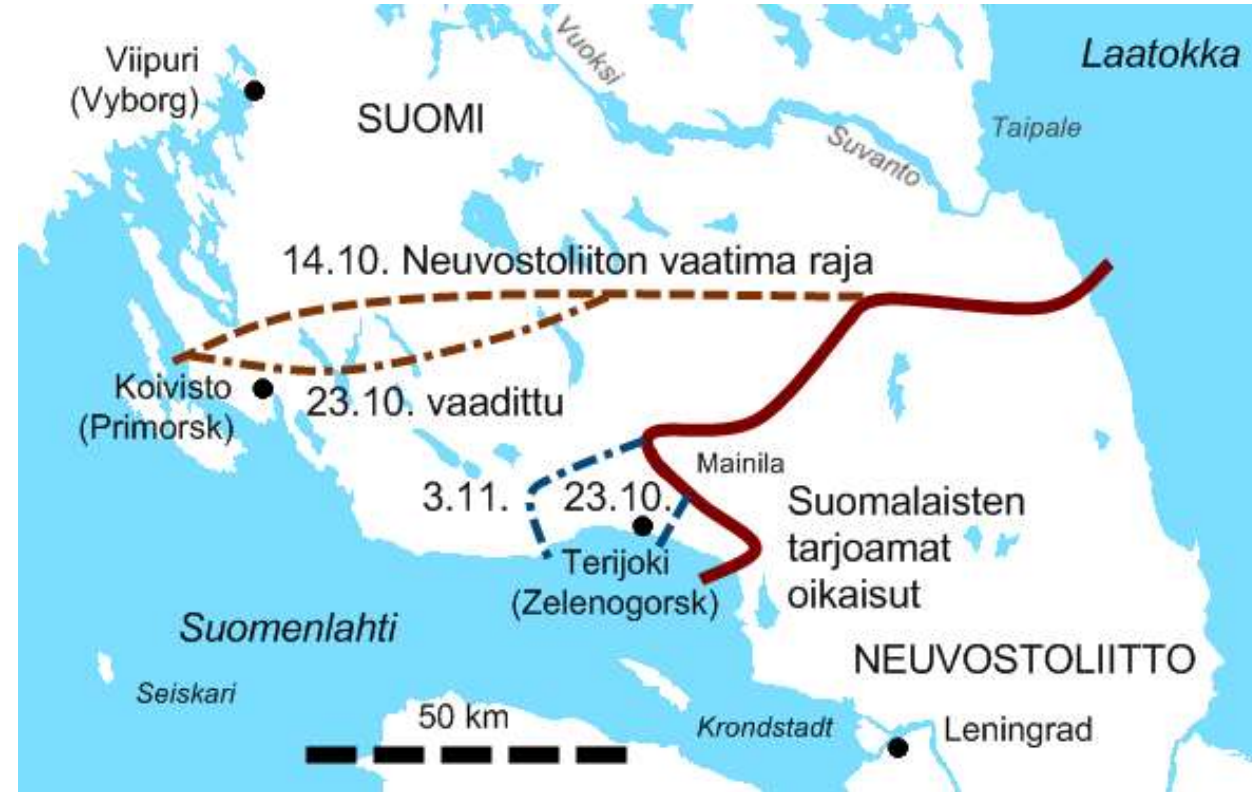
Suomen tie talvisotaan 1

- Suomi irtautui Venäjältä 1917
- Suomen sisällissodan arvet pitkään muistissa
- Suomalaiset vapaaehtoiset heimosodissa
- Sotilaallinen uhka vain idästä
- Suomi jäi ilman liittolaisia
  - Venäjä perusti ilman vastarintaa tukikohtiaan Viroon ja Latviaan
  - Suomen ja Viron suunnitelma sulkea Suomenlahti kaatui

Suomen tie talvisotaan 2

- 32 km rajalta Leningradiin
- SNTL pelkäsi Saksaa ja vaati
  - rajaa kauemmaksi länteen
  - Suomenlahden pohjukan saaria
  - sotilastukikohtaa Hangosta
- Suomi ei suostunut vaatimukseen
- Moskovan neuvottelut loppuivat tuloksettomina marraskuussa
- Mainilan laukaukset 26.11.1939 - lavastettu lähtölaukaus sodalle
- Suomen hallitus ei vieläkään uskonut sotaan, sotilaat kylläkin

Ylimääräinen kertausharjoitus (YH)

- YH lokakuussa 1939
  - Merkitsi liikekannallepanoa
- Luotiin suojajoukot kotirintamalle
  - Leppävaaran suojajoukot Suojeluskuntatalolla
  - Päällikkönä K.V. Ahokainen
- Luotiin ja harjoitettiin kenttäarmeija
  - Leppävaaran miehet Kankaanpäästä rintamalle

Leppävaaran suojajoukkoja ja lottia ampu-
maradalla, K. V. Ahokainen takana keskellä

Talvisodan armeijat

Talvisodankäynnin taito

337 000 - 346 500 sotilasta

32 panssarivaunua

114 lentokonetta

Materia- ja miesylivoima

500 000 - 1 000 000 sotilasta

3 000 panssarivaunua

3 800 lentokonetta

Talvisota alkoi 30.11.1939

Helsinkiä pommitettiin 30.11. ja 1.12.1939

Helsinki 1939

SA-kuva

Lönrotinkatu 30.11.1939

Havis Amanda ja kauppatori 1941

Missä olit, kun talvisota syttyi?

Maj Forsman-Vakio muistelee:

- *Istuimme luokassa kun sireenit alkoivat soida*
- *Koululasten piti mennä suojaan puistoihin*
- *En totellut, vaan juoksin Helsingistä Turuntietä Leppävaaraan*
- *Tie oli täynnä ihmisiä, bussit eivät kulkeneet*

Helena Lundberg muistelee:

- *Minä jäin ruotsalaiselle kansakoululle viimeiseksi*
- *Lähdin yksinään kävelemään kotiin Mäkkylään*
- *Vastaani tuli Helsingistä paljon ihmisiä*
- *”Kuljet tyttörukka väärään suuntaan”*
- *Halusin päästä nopeasti kotiin kummitäidin luokse*

Helena Lundberg ja
Charlotta Ståhlberg 1941

Missä olit, kun talvisota syttyi?

Marjatta Bockström muistelee:

- *Olin aloittanut oppikoulun Helsingin keskustassa*
- *Aamulla olivat luokkahuoneiden ikkunat sirpaleina*
- *Jatkoimme vain siitä, mihin ennen pommitusta olimme päässeet*

Raimo Pekkala muistelee:

- *Olin puukoulussa naisopettaja Oksasen luokalla*
- *Tuli kiire, kun sireenit alkoivat soida*
- *Ainoa piilopaikka oli pannuhuone*
- *Aika huono pommisuoja, jos pommi olisi osunut*

Missä olit, kun talvisota syttyi?

Raimo Pakkala muistelee:

- *Ressun lyseon opettajaa ei näkynyt...*
- *Sitten ilmaantui yksi opettaja luokkaan*
  - *”Kuulkaas nyt pojat, nyt on syttynyt sota.*
  - *Teidän täytyy hyvin rauhallisesti ottaa tavaranne ja mennä kotiin.*
  - *Teille kyllä ilmoitetaan, kun koulu alkaa.”*
- *Esko Ilmoniemen kanssa yritimme nousta junaan, mutta emme päässeet kuin rappusille. Siinä sitten roikuimme mukana.*
- *Leppävaaran asemalla oli rauhallisempaa...”*

Helsingin rautatieasema 1940

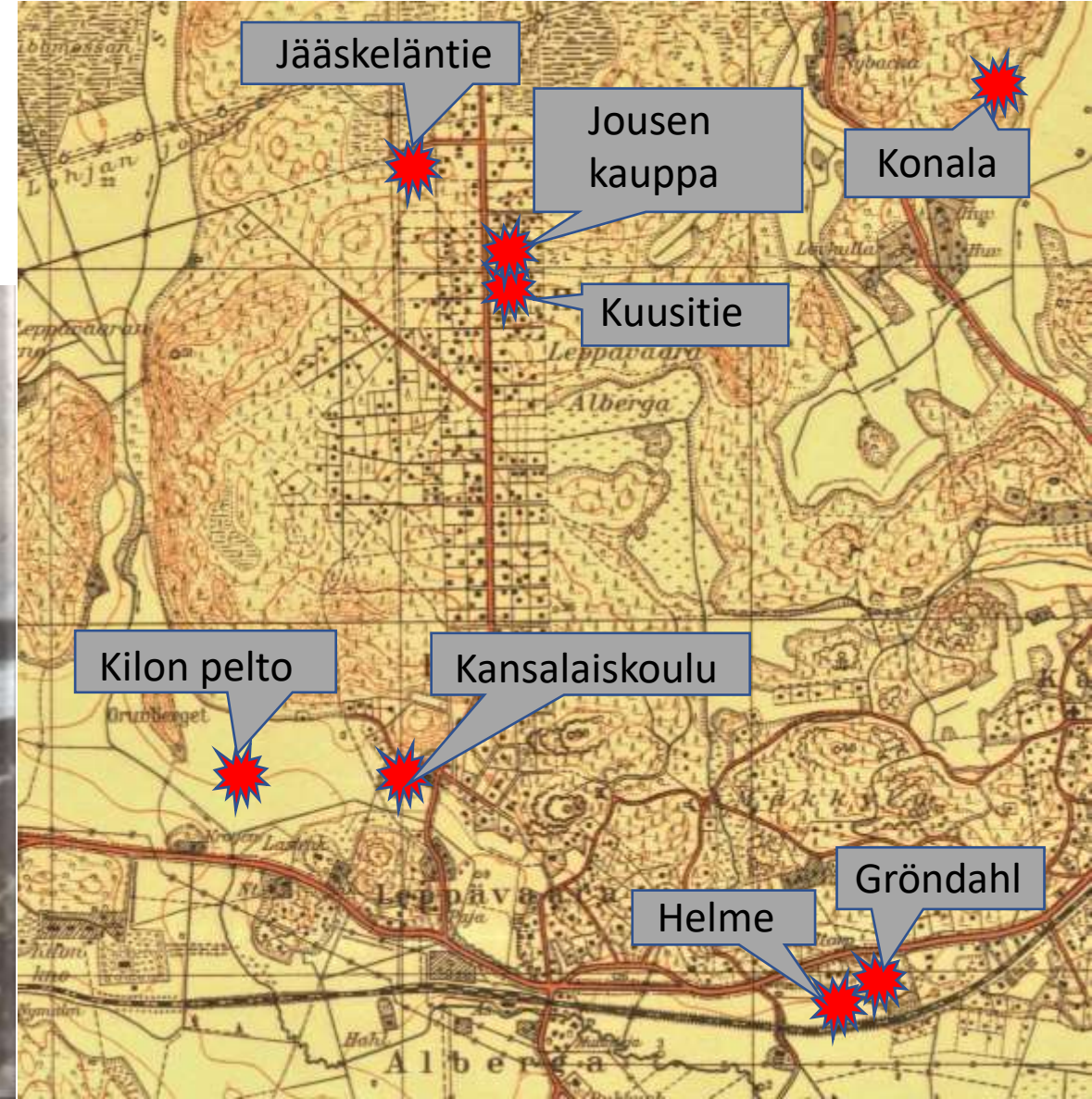
Leppävaaraan pudotettuja pommeja

- Pommit harhautuivat tänne
  - Kohteena Helsinki ja rautatieasema
  - Patterinmäki, Strömberg, radioasema

Kilon pelto

Kuva Marja-Liisa Brunberg

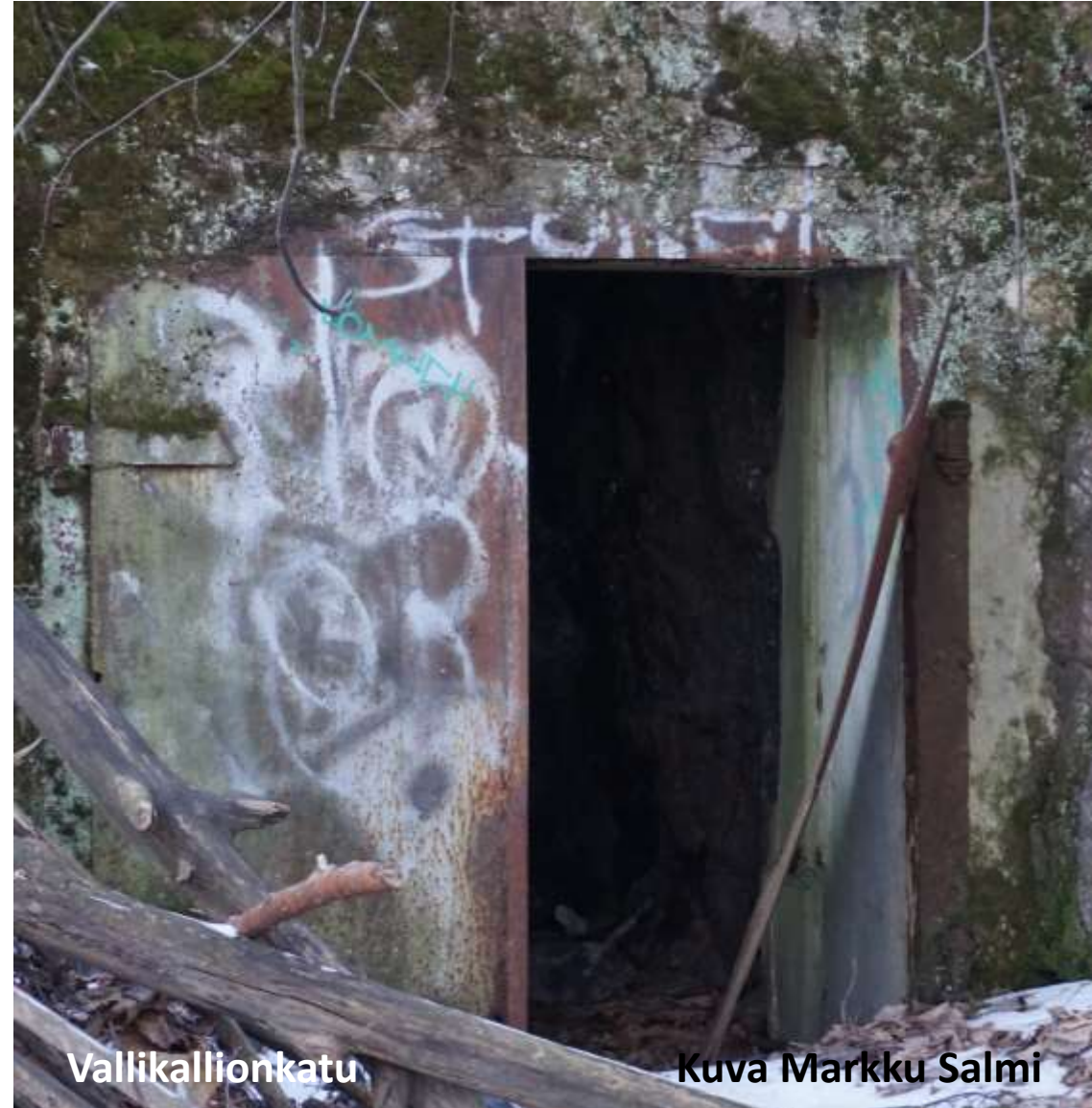

Leppävaaran pommisuoja /1

Marjatta Bockström muistelee:

”Kun Patterinmäen ilmatorjuntapatteri aloitti ampumisen ja hälytyssireenit rupesivat ulvomaan, oli meidänkin juostava pommisuojaan, jona toimi ruutikellari. Sinne oli levitetty olkia lattialle, mutta katosta kallion halkeamista tippui vesi niskaan. Kallio jylisi tykistön tulituksessa, mikä sitten olikin jo pelottavaa. Pois ei päässyt lähtemään, siitä piti vartija ovella huolen.”

Vallikallionkatu

Kuva Markku Salmi

Leppävaaran pommisuoja /2

Lauri Gröndahl muistelee:

”Vermontin länsipäässä radan alitse virtaavan puron kivirakenteinen holvi teki mutkan ratapenkan sisällä. Tunneliin oli tehty sodan aikana pommisuoja jonne voi ryömiä puulankkuja pitkin. Tunneliin oli pommisuoja kuulemma rakennettu sitä varten, että lähiseudun asukkaat voivat sinne hätätilanteessa suojautua, jos eivät ehdi Komendantinkallion jyrkempiin pommisuojiin.”

Puron rumpu ratapenkassa, kuvassa Erkki Latva

Sota-ajan työvelvollisuus

- 18-65 -vuotiaat siviilit työvelvollisia
- Kutsun saatuaan tuli ilmoittaa asuin- tai oleskelupaikkansa työvoimaviranomaiselle
  - Sotatarviketuotanto
  - Maatalous- ja linnoitustyöt
  - Puhtaanapito
  - Irtolaisuutta valvottiin ratsioilla
  - Jokaisella piti olla työpaikka
- Illalla liikkumiseen tarvittiin kulkulupa, joka oli sidottu työpaikkaan

Asunto-osoitteen muuttamista koskevat merkinnät

KYM
Helsingin kaupungin
työvoimavirasto

TYÖVOIMAN
ILMOITTAUTUMISKIRJA
(Kirja on aina pidettävä mukana)

Saarinen Elsa Elisabet
asunon ja numeron 161 7 1943
ammatti
sytymäaika
sytymäpaikka
kotikunta
Helsinki Vihermäenkat. 7 B 16

Asunto-osoite: kunta, katu ja N:o, porras ja huoneisto tai kylä ja tila

Annettu: 16 7 1943

Työvoima-
lautakunta
sema

Asunto-osoitteen muutoksesta on ilmoitettava työvoima-
lautakunnalle

3593-43

Saarinen, Elsa

on välttämätön Kustannusosakeyhtiö Otavan töissä,
joiden vuoksi hän saattaa joutua olemaan myöhään
työssä sekä senvuoksi liikkumaan myöhään kaupungilla.

Helsingissä 21 p:nä Kesäkuuta 1941.

Kustannusosakeyhtiö Otava
Jouari Viheroara

Hevoset sodassa

Hevosten pakko-otto

- Armeija otti autot ja hevoset
- Espoossa hevoset kerättiin Leppävaaran puukoulun pihalle
- Maj Forman-Vakio muistelee:
”Kun postinkantaja Kunnasvuori näki eläimet kylmissään pihalla, hän keräsi kotoaan kaikki säkit, matot ja huovat ja peitteli hevoset. Hän sai myöhemmin Eläinsuojeluyhdistyksen kunniakirjan”

Pakko-otettuja hevosia Tampereella YH:n aikana

Sota-ajan ruokahuolto

Kansanhuolto vastasi kotirintaman ruoan saannista

- Elintarvikkeet kortilla ja hinnat säännösteltyjä
- Tinkimaitoa sai myydä, mutta maidon-tuottajan piti leikata vastaavat kupongit
  - Mäkkylän tila oli yksi maidon myyjistä
  - Maitoa sai 2 dl/aikuinen ja 2 dl/lapsi
- Lihaakin sai kortilla, mutta esim. Nemlanderin kaupasta sitä ei riittänyt
- Kaneja pidettiin mm. Bockströmeillä ja Pakkaloilla helpottamaan pulaa
- Suurin helpotus oli monelle maalla asuvat sukulaiset
- Mansikkala leipoi kakkuja asiakkaan omista tarpeista

Heinäkuu 1948		Maitoa - Mjöljk			Juli 1948		
Tilaukseen Bastellingskop.	Tilauksen Mottags. av. beställ. Kvittering	M ₁			31.7.	31.7.	31.7.
M ₁ 73:		30.7.	30.7.	30.7.	29.7.	29.7.	29.7.
		28.7.	28.7.	28.7.	27.7.	27.7.	27.7.
		26.7.	26.7.	26.7.	25.7.	25.7.	25.7.
		24.7.	24.7.	24.7.	23.7.	23.7.	23.7.
		22.7.	22.7.	22.7.	21.7.	21.7.	21.7.
M ₁ 72:		20.7.	20.7.	20.7.	19.7.	19.7.	19.7.
		18.7.	18.7.	18.7.	17.7.	17.7.	17.7.
		16.7.	16.7.	16.7.	15.7.	15.7.	15.7.
		14.7.	14.7.	14.7.	13.7.	13.7.	13.7.
		12.7.	12.7.	12.7.	11.7.	11.7.	11.7.
M ₁ 71:		10.7.	10.7.	10.7.	9.7.	9.7.	9.7.
		8.7.	8.7.	8.7.	7.7.	7.7.	7.7.
		6.7.	6.7.	6.7.	5.7.	5.7.	5.7.
		4.7.	4.7.	4.7.	3.7.	3.7.	3.7.
		2.7.	2.7.	2.7.	1.7.	1.7.	1.7.

Sota-ajan ruokahuolto

Mansikkala

Leipomo valmisti
säännöstelyn aikana
kakkuja ja herkkuja
asiakkaiden
korttiannoksista.

T:mi K. Mansikkala

LEI P O M O — L E P P Ä V A A R A — P U H E L I N 0 4 2 8 0

Valmistamme asiakkaiden aineista seuraavia leipomo-
ja konditoriatuotteita:

Voikreemikaakku:

150 gr. vehnä jauhoja
250 gr. sokeria
250 gr. voita
6 kpl. munia, (sekä hillo-
välitytteiseen 250 gr. hilloa)

Sokerikaakku:

100 gr. vehnä jauhoja
80 gr. sokeria
4 kpl. munia

Pikkuleivät:

Santaleivät:

700 gr. vehnä jauhoja
200 gr. sokeria
400 gr. voita tai margariinia
2 kpl. munia
Tulos n. 1 kg.

Kiekot ja pitkot:

1 kg. vehnä jauhoja
 $\frac{1}{2}$ ltr. maitoa
250 gr. sokeria
250 gr. voita tai margar.
1 kpl. munia
Tulos n. 3 pitkoa

1 kg. vehnä jauhoja
100 gr. sokeria
100 gr. voita tai margar.
1 kpl. munia
Tulos n. 3 pitkoa

Vaniljaleivät:

700 gr. vehnä jauhoja
200 gr. sokeria
200 gr. voita tai margar.
2 dl. maitoa
2 kpl. munia
Tulos n. 1 kg.

Sitäpaitsi valmistamme edelleenkin erikoistilauksia asiakkaiden omia erämääriä käyttäen.
Valmistusaineet jätettävä myymäläämme 3 päivää ennen määräaikaa.

Sotalapset

Finlands sak är vår!
(Suomen asia on meidän)

- Aloite Ruotsista
- Suomi olisi enemmin halunnut auttaa lapsia kotimaassa
- 1939-1944 vietiin
  - Ruotsiin 72 000 lasta
  - Tanskaan 4 200 lasta
  - 15 500 lasta ei palannut

HJÄLPKOMMITTÉN FÖR
Finlands barn
STOCKHOLM

N:o UH4066

Namn Tikkonen, Maria-Liisa

Adress Leppävaara

Socialministeriets Barnflyttningsskommitté
HELSINGFORS

Kontroll
N:o UH4066

Häkäpönttö

Häkäpönttö eli puukaasutin

- Sodan alettua bensiini ja diesel varattiin armeijalle
- Bussitkin otettiin armeijalle, välirauhan aikana ja sodan jälkeen ne palasivat liikenteeseen
- ”Kytö” -häkäpönttöjä teki mm. Wikberg Viherlaaksossa
- Polttoaineena käytettiin puuhiiltä tai pilkettä
- Pilkettä ostettiin esim. Schaumanin lankarullatehtaalta

Leppävaara-Helsinki linjan bussi 1940, häkäpönttöön kaadetaan pilkkeitä

Kuva Finna

Helsingin ilmatorjunta talvisodassa /1

Ilmatorjuntarykmentti 1

- Neljä raskasta 3-4-tykkistä patteria
- Yksi kevyt patteri
- Ilmatorjuntakonekiväärikomppania
- Valonheittämiä ja kuulosuuntimia
- Tutkia
- Strategiana oli ampua sulkutulta ja estää pommitukset
- Ei pyritty ampumaan koneita alas

Talvisodan alkua lukuunottamatta IT onnistui hyvin suojaamaan Helsinkiä

Helsingin ilmatorjunta ampuu

Helsingin ilmatorjunta talvisodassa /2

Marjatta Bockström muistelee:

”Helsingin ilmapuolustus oli suurenmoisesti suunniteltu ja toteutettu. Patterinmäen tykistöpatteri oli osa sitä. Oli vain tuskallista olla korkealla mäellä ikään kuin tykistötulen alla. Enemmän kuin pommituksia pelkäsimme tykkitulituksen osuvan kotiimme. Pelko ei ollut turhaa, sillä eräänä yönä tykinammus putosi muutaman metrin päähän huvilan seinästä ja räjähti. Ääni oli hirvittävä, ja aamulla veljeni Lasse kävi keräämässä pesuvadillisen kranaatin sirpaleita talon seinästä ja pihalta.”

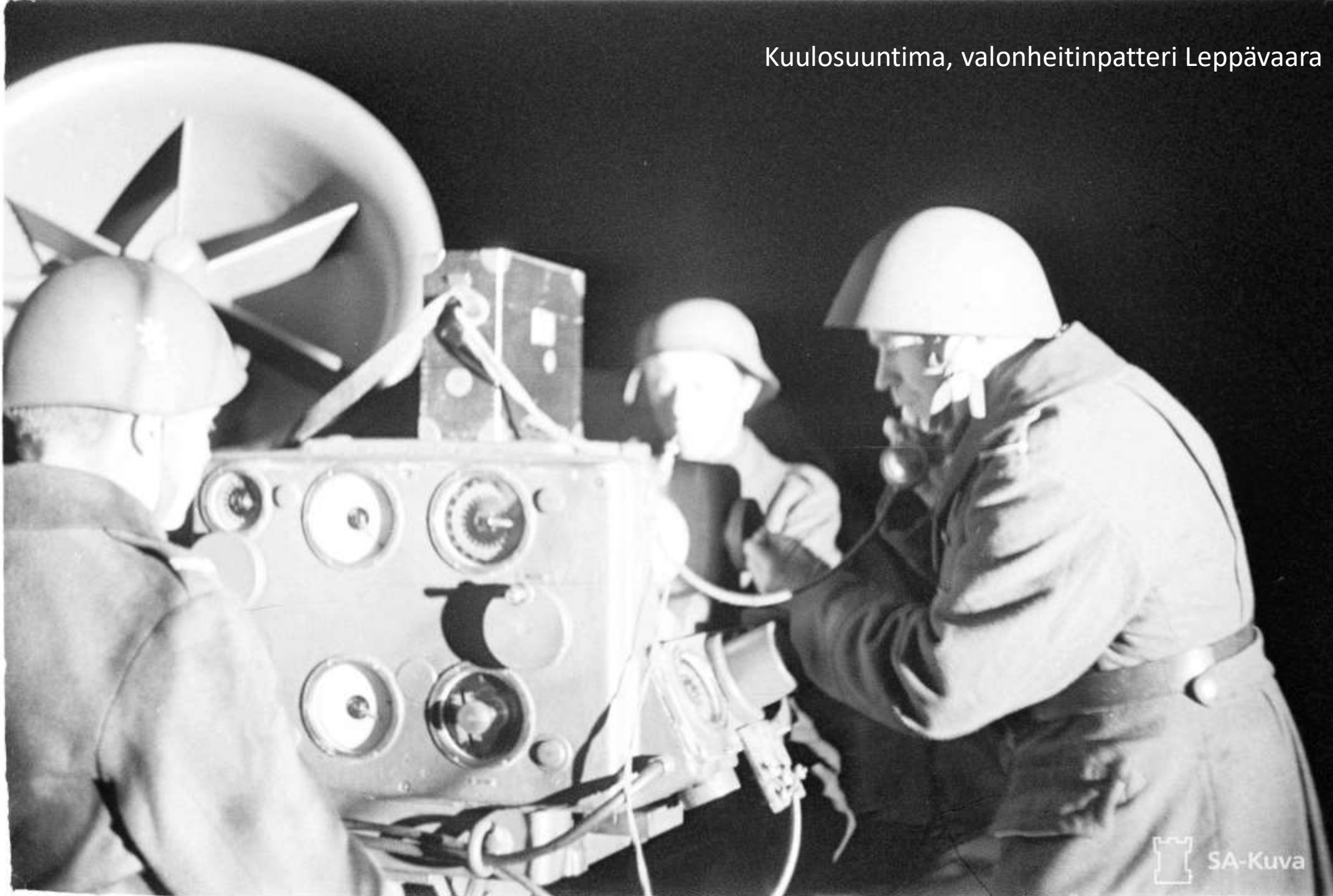
Ilmatorjuntarykmentti Leppävaarassa

Valonheitin ja kuulosuuntima-asema

- Mäkkylän Komendantin-kalliolla
- Osa itR1:n toimintaa
- Kuulosuuntima etsi pommikoneet
- Valonheitin osoitti koneet it-patterille
- Espoon toinen valonheittinasema Westendissä
- Tarvaspään tornissa ilmavalvonta-asema

Lottien valonheitinpatteri "Tyttö"

Jatkosodan lopulla pulaa miehistä

- Valonheittimelle alettiin kouluttaa naisylioppilaita kesällä 1944
- Kouluttajana mm. Inkeri Simola
- Lotat hoitivat sekä valonheitintä että kuulosuuntimaa
- Lotat asuivat suojeluskuntatalolla
- Kantoivat asetta desanttivaaran vuoksi
- Toiminta loppui syyskuussa 1944 sodan loputtua

Lottien koulutus 1939

Lottien koulutus 1939

SA-Kuva

Mäkkylä Komendantinkallio

Kuva Markku Salmi

Siellä jossakin... Leppävaaran VPK

Paloautot sodassa

- Vasemmalla Leppävaaran ja oikealla Pitäjänmäen VPK:n autot Kannaksella
- Komppanianpäällikkö Veikko Koskenala keskellä
- VPK:n "Sekajuna" paloi tulipalossa, mutta kunnostettiin myöhemmin
- Palokunnan tehtävänä oli myös sytyttää tulipaloja savusuojan vuoksi

VPK Siellä jossakin

Äänislinna

Siellä jossakin... Vladi Marmo

Jatkosodan tiedustelu-upseeri ja kaukopartiomies

- Marmo oli määrätty tiedusteluosasto Kuismaseen peitenimeltä OsKu, mukana muitakin lepyläisiä??
- OsKu tiedusteli välirauhan aikana rajan takana
- tehtävänä oli sodan aikana sotavankien kuulustelu
  - Venäjä oli Marmon äidinkieli
- Kaukopartion johtaja vuodesta 1942
- Komennettiin 1943 Pääesikunnan tiedustelun erityisyksikköön ErP4
- Valmistautui vihollisen läpimurtoon
- Tiedustelun miehiä syytettiin myöhemmin asekatkennästä

Vladi Marmo

SA-Kuva

Kaukopartio

SA-Kuva

Huhuja ja väitteitä Marmosta

Sodan jälkeen varauduttiin miehitykseen...

- Marmo olisi nimetty kaukopartiotoiminnan johtajaksi ”miehitetyssä Suomessa”
- 1940-luvulla Suomesta lähti partiomiehiä vakoilemaan rajan yli Neuvostoliittoon
- J-P Rislakin mukaan Nato rahoitti vakoilun ja Marmo oli yksi sen organisoiijista
- Maa alkoi polttaa ja Englanti järjesti Marmolle pestin Sierra Leoneen 1953
- Marmo palasi Suomeen 1956 ja valittiin GTK:n pääjohtajaksi 1960
- Marmo kuoli 1969 auto-onnettomuudessa

Vladi Marmo Thorstorp kuva: Lepy

Siellä jossakin... S. O. Lindgren

Sven Olof "Linkku" Lindgren

Suojeluskunnan mestariampuja

- Maailman mestaruuksia 1930 -1935
- Meni talvisotaan luutnanttina
- Ylennettiin 1945 everstiluutnantiksi
- Kunnostautui sotilaana
- Maine tahriutui sotamies Hytin tapauksessa
- Tuomio asekatkentaajutussa
- Suomen Autoklubin, myöhemmin Autoliiton toimitusjohtajana
- Päätti päivänsä 1968

Luutnantti S. O. Lindgren

Aares Salli

Kuvat kirjasta Leppävaaran alkukoti

Gundel Lindeberg-Knüpfer

Kuvat kirjasta Leppävaaran alkukoti

Gundel Lindeberg-Knüpfer

Kuvat kirjasta Leppävaaran alkukoti

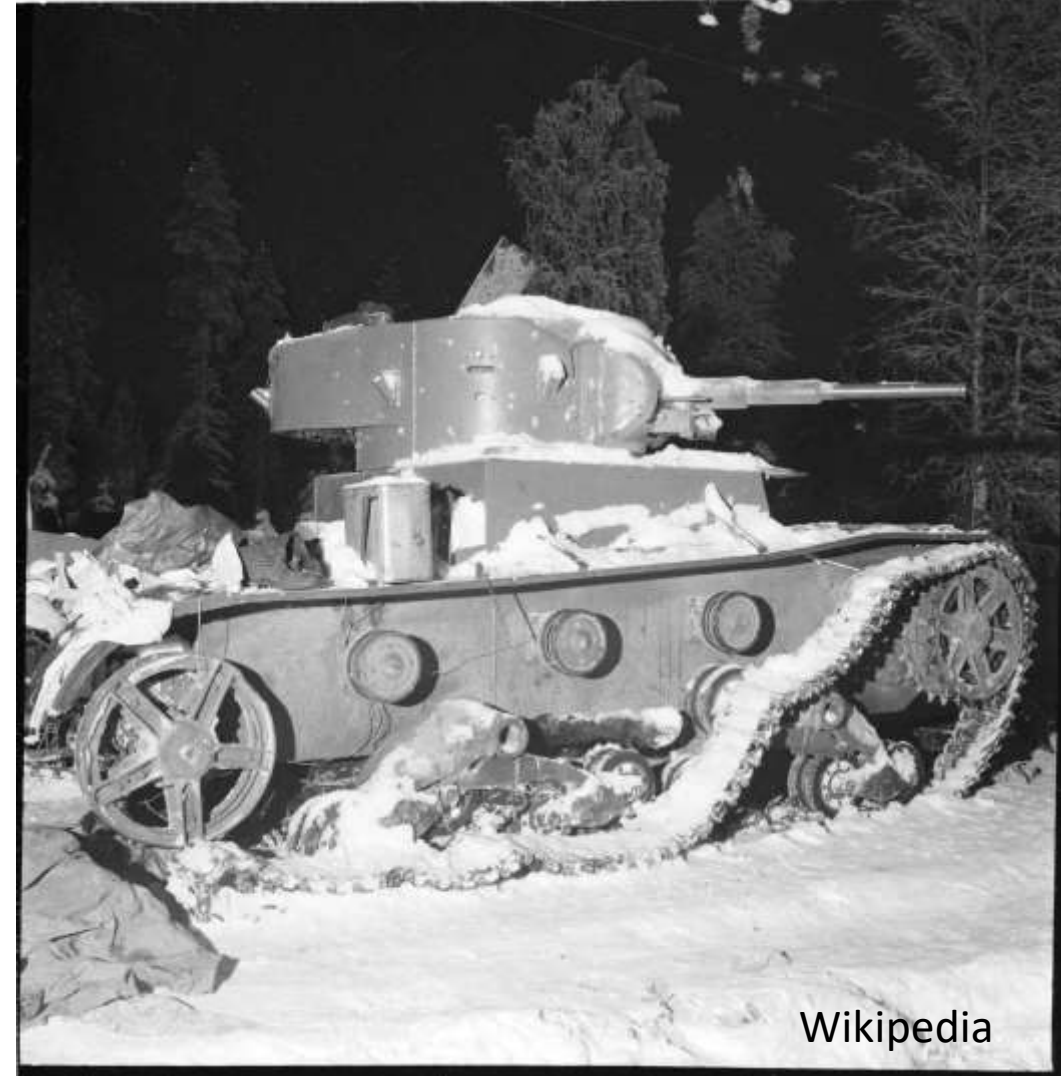
Tie välirauhaan 1940

Tilanne kevättalvella 1940

- Suomen armeija oli murtumassa
- Neuvostoliitto lähestyi Viipuria,
- Ranska ja Englanti lupasivat sotilasapua

Rauhantunnustelut

- Stalin piti yhteyttä vain Kuusisen nukkehallitukseen
- Hella Vuolijoki ja Aleksandra Kollontai avasivat suhteita Tukholmassa
- T. M. Kivimäki toi terveiset Göringiltä:
”Tehkää rauha, saatte kaiken takaisin myöhemmin”
- Kuusinen, Vuolijoki ja Kivimäki ovat asuneet Leppävaarassa

Moskovan rauha 12.3.1940

Luovutetut alueet:

- Karjala, mm. Viipurin ja Käkisalmi, Sortavala
- Osa Sallasta ja Kuusamosta
- Osa Kalastajasaarentoa Petsamosta
- Suursaari, Tytärsaari, Lavansaari ja Seiskari
- Hankoniemi vuokralle

Neuvostoliiton salamahyökkäys
”Suomen valtaus 12 päivässä”
torjuttiin.

Valvontakomissio saapuu Suomeen 1940

Talvisodan hinta

Suomi

25 904 kaatunutta tai kadonnutta
43 557 haavoittunutta
1 000 vangittua
957 siviiliä

400 000 evakkoa, 15 % väestöstä

Asuntojen, tehtaiden teiden ja
ratojen uudelleen rakentaminen

Neuvostoliitto

126 875 kaatunutta tai kadonnutta
188 671 haavoittunutta
5 000 vangittua
176 976 kaatunutta tai kadonnutta

Moskovan rauha 13.3.1940

Missä olit, kun talvisota syttyi?

Maj Forsman-Vakio:

” Isä oli lähtenyt kotoa, samoin myös ystävieni isät ja kaikki hyväkuntoiset miehet. Oli annettu liikekannallepanomääräys, jota en 12-vuotiaana tyttönä oikein ymmärtänyt. Ymmärryksen hiukan lisääntyi, 30.11.1939 istuimme luokissa ja hälytyssireenit alkoivat huutaa ja pommit putoilivat Helsingin keskustaan. Viranomaiset olivat antaneet määräyksen, että pommituksen sattuessa oli koululaiset ajettava avoimille kentille tai puistoihin. Vihollinen näkee, että he ovat lapsia eikä pudota pommeja. Minä olin joko viisas tai tyhmä, mutta en totellut määräystä vaan lähdin juoksemaan Turuntietä pitkin Leppävaaraan. En ollut ainoa pakenija, vaan tie oli täynnä ihmisiä. Linja-autot eivät kulkeneet, koska linja-autoasemaa oli pahoin pommitettu.”

Helena Lundberg:

” Talvisodan syttyessä kaikki lapset lähetettiin kesken koulupäivän kotiin ja monien vanhemmat tulivat hakemaan lapsiaan koululta. Minä jäin koululle viimeiseksi ja lähdin ruotsalaiselta kansakoululta Gransin mäeltä yksinään kävelemään kotiin Mäkkylään päin. Vastaani tuli Helsingistä paljon ihmisiä. ”Kuljet tyttörukka väärään suuntaan”, minulle huudettiin, mutta jatkoin vain matkaani. Halusin päästä nopeasti kotiin kummitäidin luokse, jossa hän jo huolestuneena oli odottamassa minua.”

Missä olit, kun talvisota syttyi?

Marjatta Bockström:

”Olin aloittanut oppikoulun aivan Helsingin keskustassa. Niin kutsuttu Gyllan koulu sijaitsi Heikinkadun, nykyisen Mannerheimintien ja Lönnrotinkadun kulmassa talossa, joka sittemmin purettiin. Vinosti kadun toisella puolella oli Stockmannin tavaratalo, jonka kellari sodan aikana toimi alueen pommisuojana. Olihan koulutalossammekin kellari, mutta se olisi pommin sattuessa ollut varsinainen surmanloukku Stockmannin kellari sitä vastoin oli suuri ja kenties turvallisempikin.

Pommihälytyksen sattuessa juoksimme Heikinkadun ylitse kuin suuri sopulilauma. Helsingin keskusta rautatieasemineen ja ratapihoineen oli tietysti jatkuva pommituksen kohde. Kun aamulla tulimme kouluun, olivat luokkahuoneiden ikkunat sirpaleina lattialla ja pahvit oli naulattu ikkunoihin laseja korvaamaan. Koulussa oli kylmää ja pimeää, mutta se ei meitä oppilaita suuresti rasittanut. Jatkoimme vain siitä, mihin ennen pommitusta olimme päässeet. Olihan se koulunkäynti varsin katkonaista, ja lopulta opiskelimme vain niin sanottuja teoria-aineita.”

Missä olit, kun talvisota syttyi?

Raimo Pakkala:

”Peuhasimme kovasti Helsingin suomalaisen lyseon eli Resson toisella luokalla. Katselimme pitkän aikaa ulos ikkunasta, missä näkyi takaosa Lönnrotin patsasta. Ihmisiä kulki edestakaisin. Meillä ei näyttänyt olevan mitään erityistä kiirettä. Silloin tällöin joku kävi käytävässä katsomassa, että eikö opettajaa jo kuulunut. Opettajaa ei näkynyt, käytävä oli hiljainen. Sitten ilmaantui yksi opettaja sisälle. Hän oli Väänänen, B-luokan voimistelunopettaja. Hän alkoi puhua hyvin rauhallisesti ja hiljaisella äänellä: - Kuulkaas nyt, pojat, nyt on syttynyt sota. Teidän täytyy nyt hyvin rauhallisesti ottaa kaikki tavaranne ja mennä kotiin. Teille kyllä ilmoitetaan sitten, koska koulu taas alkaa.

Rautatieasemalla oli paljon ihmisiä. Esko Ilmoniemen kanssa yritimme nousta junan portaille, mutta emme päässeet muuta kuin rappusille saakka. Juna oli niin täynnä. Siinä sitten roikuimme mukana alkumatkan, kunnes pääsimme vähän ylemmäksi, rautatievaunun eteiseen. Mitään konduktöörejä en muista nähneeni. Kun sitten tulimme Leppävaaran asemalle, oli jo paljon rauhallisempaa. Kotona äiti lähetti minut heti ostamaan paloöljyä pikkukaupasta.”

Leppävaaran pommit

Jääskeläntien valopommi/Sinikka Luja-Penttilä:

”Löysimme veljeni Yrjänän kanssa 27.2.1944 Hämeen kyläntien varrella metsiköstä räjähtämättömän valopommin. Pommista oli purkautunut ulos raakasilkkiä, valopommin laskuvarjo. Jätimme löydön siihen ja päätimme ilmoittaa siitä viranomaisille ja veli otti asian hoitaakseen.

Veli oli soittanut Pulkan puusepänverstaalta, is-miehille (ilmasuojelumiehille) ja kertonut löydöstämme. He olivat kehottaneet poikia hakemaan pommin esim. meidän saunaan. Kun veli suhtautui ehdotukseen epäillen, tuli kaksi is-miestä mukaan. Pommin luona poikien tehtäväksi jäi vetää sitä. He pääsivät onnellisesti meidän mökin lähelle Jääskeläntielle. Se oli siihen aikaan huonokuntoinen pikkutie. Pommi tarttui johonkin tiessä olevaan töyssyyn. Pojat nykäisivät lujasti narusta saadakseen valopommin taas liikkeelle. Silloin räjähti. Kaverukset selvisivät säikähdyksellä. Is-miehet juoksivat karkuun minkä kintuistaan irti saivat.

Naapuruston emännät jakoivat laskuvarjon raakasilkin, josta loihdittiin tarvittavaa tekstiiliä. Myös vahva naru jaettiin. Siitä tuli ainakin meidän perheeseen pyykkinaru. Meidän äiti osaavana ihmisenä teki raakasilkistä ja vuorikankaanjäännöksestä koruompeleisia nenäliinakoteloita joululahjoiksi.”

Leppävaaran pommit

Sinikka Luja-Penttilä:

” Illalla 1.11.1941 tuli taivas yhtäkkiä valoisaksi ja kuului mahdoton rytinä ja sen jälkeen nousi savupilvi. Luulimme, että Taalikan pihaan putosi pommi, mutta kuulumme jälkeinpäin, että Leppävaaraan oli samana iltana pudonnut kaikkiaan 9 pommia.”

Jousen kauppa /Terho Jousi

”Sisareni kertoi, että Punarinnantiellekin oli saman iltana pudonnut suutari. Äitimme oli jättänyt ikkunat auki, jottei ikkunalasit särkyisi. Isämme oli huutanut: ”Perkele nyt se tulee tänne, äkkiä kellariin! Se sijaitsi kauppamme takapihalla. Kellarin etelän puolella oli liiteri ja pohjoispuolella oli sauna, jonka seinä vaurioitui osittain, samoin klapipino levisi ympäristöön. Sisälle kotiin pommi oli heittänyt maata, joka siten piti siivota pois.”

Leppävaaran pommit

Kuusitien pommi /Aarne Nilsson:

”Lintuvaarantieltä päin katsottuna järjestyksessä toisella Kuusitien eteläpuoleisella tontilla sijainneen tätini Eila Finnig’in talon kuistin viereen osui pommi illalla 1.11.1941. Tontin nykyinen osoite on Pensaskertuntie 12. Talosta tuhoutui osa seinää ja kattoa. Eila oli tapahtumahetkellä vanhempineen talon eteisessä. Pappa ehti sanoa maahan. Äiti Hilja vahingoittui lievästi kylkeen, isä Aatu ja Eila selvisivät säikähdyksellä. Finnig’it muuttivat korjausten alta kevättalveksi Käpylään. Pommin pudottanut lentokone oli palaamassa Helsinkiin suuntautuneelta pommituslennolta ja kevensi kuormaansa Lintuvaaran yllä.”

Bergvalla/Lauri Gröndahl

”Sodan loppuvaiheessa kävi kerran niin, että Bergvallan huvilaan putosi palopommi, joka tietysti läpäisi nopeasti rakennuksen vesikaton ja jäi kytemään vintille. Olipa koko rakennuksen tuhoutuminen lähellä. Kaikeksi onneksi Eero sattui olemaan armeijasta lomalla, ja hän osasi toimia oikein. Hän oli kiivennyt katolle kirveen ja lapion kanssa, avannut kattoluukun, kaivanut kytevän pommin eristepurujen seasta ja tuonut sen lapiolla maahan. Sankariteko!

Leppävaaran pommit

Märta Helme:

”24.8. oli taas pommitus. Pikkusiskoni oli käymässä. Katsahdin ulos ikkunasta. Autotalli paloi. Tallissa oli mieheni auto, 25 litraa bensiiniä tankissa, appeni auto ja tuliterä moottoripyörä. Tallissa oli myös, miesten tapaan, lukemattomia purkkeja täynnä maaleja, lakkoja, tinneriä ja lisäksi puolityhjiä petrolikanistereita.

Sieppasin avaimet, ryntäsin ulos yöpaidassa tai ehkä olin kietaissut aamutakinkin ylleni, hyppäsin palavan auton rattiin ja ajoin sen ulos tallista. Yritin mobilisoida naapureita apuun, mutta he olivat sammuttamassa naapuritaloa. Pikkusisko toi kaksi ämpäriä, ja niin toinen meistä nosti vettä kaivosta, toinen yritti sammuttaa.

Palopommi oli pudonnut katon läpi ja sytyttänyt auton suojana olleen kangaspeitteen liepeen. Palava peite oli sytyttänyt auton kangaskaton ja vaurioittanut nahkaista istuinverhoilua ja maalipintaa. Appeni auto säilyi vahingoitta, samoin moottoripyörä. Vihdoin naapuritkin ehtivät apuun ja palo saatiin sammumaan. Naapurissakin oli tilanne päättynyt hyvin; palopommi oli katon lävistettyään lopulta pudonnut maitokannuun ja sammunut.”

Leppävaaran pommisuoja

Helena Lundberg:

”Kerran hälytyksen aikana oli kirkas kuutamo ja me lähdimme kummitäidin kanssa pommisuojaan Turuntien toiselle puolelle. Pommikone huomasi meidät keskellä pihaa ja alkoi tulittaa, mutta pääsimme höyrymyllyn vieressä kasvavan ison kuusen alle piiloon. Meillä ei ollut yllämme valkoisia lakanoita, joten olimme helppo maali.

Jatkoimme vaivalloista kulkuamme pommisuojaan. Maassa oli paljon lunta ja kiskoin kummitätiä potkukelkalla eteenpäin. Hän oli jo tosi huono liikkumaan, ja jalassaan hänellä oli vain tohvelit. Lopulta kodinturvajoukon miehet näkivät meidät ja kantoivat kummitäidin suojaan.

Pommisuoja oli täpötäynnä ihmisiä, ja siellä me värjöttelimme aamukuuteen asti. Eräällä pariskunnalla oli mukanaan pikkuvauva pyykkikorissa.”

Leppävaaran pommisuojat

Märta Helme:

”Talon kellari oli tavallinen kylmä kivijalka, jota käytettiin lähinnä perunoiden ja juuresten varastointiin. Jos sinne olisi mennyt pommeja pakoon ja talo olisi saanut osuman, olisi jäänyt sortuvan rakennuksen alle. Joku neropatti oli keksinyt, että radan alla oli rumpu, jota voitaisiin käyttää pommisuojana. Sen läpi virtasi kesäisin vettä. Nyt vesi oli jäässä, koska oli kova pakkanen. Joku oli vienyt jäälle heiniä.

Sisareni oli miehensä ja kaksivuotiaan poikansa kanssa meillä evakossa Kruunuhaasta. Kun nyt tuli hälytys, poika siepattiin kainaloon ja lähdettiin rummulle. Matkalla sisareni repi housunsa piikkilankaaitaan. Totesin, että tuohan on pikkujuttu kaiken muun onnettomuuden rinnalla. Rumpu oli notkelmassa ja liu’uimme sinne mahallamme lumessa. Taivas oli aivan valoisa, täynnä kymmeniä lentokoneista pudotettuja valopommeja, jotka värjäisivät maiseman siniseksi, punaiseksi, vihreäksi ja keltaiseksi. Se oli hyvin kummallisen näköistä.

Kävimme rummussa ainakin pari kertaa. Kerran olimme siellä 11 tuntia. Sisarenpoika oli aivan kylmissään. Menin silloin huvilaan hakemaan peitteitä ja tyynyjä, keitin teetä, panin sen termos-pulloon muutaman sokeripalan kera. Saatiin poika lämpimäksi ja muillekin riitti vähän juotavaa.”

Sota-aja ruokahuolto

Marjatta Bockström:

”Sota-aikana Kansanhuollon tehtävänä oli huolehtia kotirintaman ruoan saannista. Jokaiselle taloudelle oli jaettu ruokakortit eri tarvikkeille. Maidontuottajilla oli lupa myydä maitoa suoraan tilalta, mutta myös velvollisuus leikata vastaavat kupongit. Minun perheelläni oli oikeus ostaa kaksi desilitraa maitoa kumpaakin lasta kohtaan ja kaksi desilitraa aikuista kohtaan päivittäin. Usein minun tehtäväni oli hakea maitoannos Mäkkylän virkatalon, Puustellin navetasta. Maito mitattiin navetan maitohuoneessa mukanani olevaan ”hinkkiin”, joka oli paksua peltiä ja sen sisusta tinattu Leppävaaran asemansseudulla olleessa tinaamossa.

Helsingin alueella ruokapula oli sota-aikana suuri. Nemlanderin liha- ja maitokaupassa olisi pitänyt olla liha saatavilla korttiannoksen verran eli noin olikohan annos 400 grammaa kuukaudessa, mutta lihaa ei kerta kaikkiaan ollut. Muistan, että lihan asemesta saatiin joskus palvattuja hevosen luita, joista sitten keitettiin juuresten kanssa ”luusoppaa”. Kapakalaa sai ainakin joulun seudulla, ja isoäitini oli taitava laittamaan kapakalasta lipeäkalaa, joka maitokastikkeen kera olikin suurta herkkua.

Lottovoitto monelle leppävaaralaiselle olikin sukulainen maaseudulla, eikä varmaan Puustellinkaan väki suurempaa nälkää nähnyt, olihan siellä omat viljelykset ja karjat.”